

МАЛКО ИЗВЕСТЕН ХЕРБАРИЙ НА ЛЕЙДИ ЕМИЛИ СТРАНГФОРД

ПАВЕЛ СТЕФАНОВ

Всеки културен българин познава името на Емили-Ан Бофор, по мъж осма виконтеса Странгфорд (1826—1887), която след Априлското въстание през 1876 г. спаси от болести и гладна смърт десетки хиляди наши сънародници в Тракия и Родопите (С т е ф а н о в, 1984). На малцина е известно, че тя е дъщеря на английския контраадмирал сър Френсис Бофор (1774—1857) — именит географ, океанограф и навигатор, създател на общоприета таблица за силата на вятъра в балове (F r i e n d l y, 1977). През 1843—1845 г. Емили пътува с корабите на баща си и събира водорасли по крайбрежието на островите Оркни (Северна Шотландия) и на Ирландия. Образците са определени от нея (може би с помощта на специалисти) и са подредени в голям хербарий. Той е подарен през 1883 г. на Вълко Шопов, който е неин секретар и преводач през 1876—1877 г., а по-късно учи на нейни разноски в Англия. Шопов преподава в пловдивската девическа гимназия (1883—1892), урежда българския павильон на световното изложение в Чикаго (1893), където го заварва Алеко Константинов, строи протестантска църква в Пловдив (1899—1903), управлява града като кмет (1906—1908). Хербарият е продаден от съпругата на Шопов на сегашната Народна библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив, където се пази и днес (фонд 29, а. е. 5, л. 1—124).

Хербарият обхваща два тома със стари инвентарни номера 241 и 264. Размерите на първата част са 200 × 163 mm с подвързията, а без нея — 191 × 152 mm. Тя представлява албум с 44 листа от мека бяла хартия, която има лек жълтеникав оттенък, без водни знаци. Подвързан е с тънък картон и хартия тип „мрамор“. Гръбчето на този том е от червена кожа. Листовите не са номерирани, а само са преброени от нас. Образците са залепвани върху отделни листчета, чиито ъгли са прикрепени с по четири лентички върху опаката страна на листовите на албума. Състоянието на почти 150-годишния хербарий е изненадващо добро, но някои от водораслите са изпадали. Подолу изнасяме без промени текстовете върху лицевата страна на листовите и върху опаката страна под образците. Те включват: латинско име на съответния род и вид, стадий от развитието на водораслото, дълбочина на водата във фатоми (1 фатом или клафтер = 182 cm), име на района или острова, дата на сбора (месец и година).

P. 2a — ALGAE. ORKNEY ISLANDS

P. 2b—3a — празни

P. 3b — *Laminaria*

P. 4a — *L. phyllitis*, 3 fms (fathoms), Vera Sound, March 1843

P. 4b — *Laminaria*

P. 5a — *L. bulbosa*, part of a large plant, 4 fms, Calf Sound, June 1844

P. 5b — *Dichloria*

P. 6a — *D. viridis*, spring state, 4 fms, Calf Sound, June 1844

- P. 6b — *Desmarestia*
P. 7a — *D. aculeata* (*aculeata*), spring state, 4 fms, Calf Sound, June 1844
P. 7b — *Dictyota*
P. 8a — *Dictyota dichotoma*, 4 fms, Calf Sound, June 1844
P. 8b — *Asperococcus*
P. 9a — *A. compressus*, 4 fms, Calf Sound, June 1844
P. 9b — *Mesogloia*
P. 10a — *Mesogloia hudsoni*, Skaill, July, 1843
P. 10b — *Iridea*
P. 11a — *Iridea edulis*, 4 fms, Calf Sound, June 1844
P. 11b — *Delesseria*
P. 12a — *D. sanguinea*, Mickry island, April 1843
P. 12b — *Delesseria*
P. 13a — *Delesseria hyroglossum*, 3 fms, Vere island, May 1843
P. 13b — *Delesseria*
P. 14a — *Delesseria sanguinea*, Scrabster, May 1843
P. 14b — *Delesseria*
P. 15a — *Delesseria sanguinea*, Mickry island, April 1843
P. 15b — *Delesseria*
P. 16a — *Delesseria sanguinea*, Mickry island, April 1843
P. 16b — *Delesseria*
P. 17a — *Delesseria*, Scrabster, May 1843
P. 17b — *Rhodomenia* (*Rhodomela*)
P. 18a — *Rhodomenia laciniata*, Birsa, August 1843
P. 18b — *Rhodomenia*
P. 19a — *Rhodomenia laciniata*, Birsa, July 1843
P. 19b — *Nitophyllum*
P. 20a — *Nitophyllum punctatum*, Birsa, July 1843
P. 20b — *Nitophyllum*
P. 21a — *Nitophyllum punctatum*, Birsa, July 1843
P. 21b — *Nitophyllum*
P. 22a — *Nitophyllum punctatum*, Birsa, July 1843
P. 22b — *Nitophyllum*
P. 23a — *Nitophyllum punctatum*, Birsa, July 1843
P. 23b — *Chytocladia*
P. 24a — *C. Kaliformis*, 4 fms, Calf Sound, June 1844
P. 24b — *Gigartina*
P. 25a — *G. compressa*, a pool, Sacquoy, Aug. 1843
P. 25b — *Plocamium*
P. 26a — *Plocamium coccineum*, Birsa, July 1843
P. 26b — *Plocamium*
P. 27a — *Plocamium coccineum*, Skaill, July 1843
P. 27b — *Bonnemaisonia*
P. 28a — *Bonnemaisonia asperagorides* (*asparagoides*), 2 fms, Linga Sound, July 1844
P. 28b — *Ptilota*
P. 29a — *P. plumosa*, spring state, lt. Scrabster, Caithness, May 1843
P. 29b — *Ptilota*
P. 30a — Spring state of *Ptilota plumosa*, Calf Sound, 7 fms, Eda, June 1844
P. 30b — *Ptilota*
P. 31a — *P. plumosa*, Westra, Sept. 1844
P. 31b — *Polysiphonia*
P. 32a — *Polysiphonia urceolata*, Birsa, July 1843

- P. 32b — *Polysiphonia*
P. 33a — *Polysiphonia parasitica*, 7 fms, Calf Sound, June 1843
P. 33b — *Polysiphonia*
P. 34a — *P. urceolata*, Scrabner, May 1843
P. 34b — *Polysiphonia*
P. 35a — *Polysiphonia brodaeii*, Whalgio Sanda, June 1844
P. 35b — *Polysiphonia*
P. 36a — *Polysiphonia nigrescens*, Lambaness Sanda, May 1844
P. 36b — *Ceramium*
P. 37a — *Ceramium rubrum*, Birsa, July 1843
P. 37b — *Callithamnion*
P. 38a — *C. plumula*, 3 fms, Howan Sound, Sept. 1843
P. 38b — *Callithamnion*
P. 39a — *Callithamnion grevilli*, Eda, June 1844
P. 39b — *Callithamnion*
P. 40a — *Callithamnion granulatum*, Birsa, July 1843
P. 40b — *Callithamnion*
P. 41a — *Callithamnion grevilli*, Whalgio, June 1844
P. 41b — *Bryopsis*
P. 42a — *Bryopsis plumosa*, Eda, June 1844 and *Bryopsis plumosa*, Eda, June 1844
P. 42b — *Porphyra*
P. 43a — *Porphyra vulgaris*, 4 fms, Calf Sound, June 1844
P. 43b — *Porphyra*
P. 44a — *Porphyra vulgaris*, 3 fms, Vere Sound, May 1843
P. 44b — *Laomedea gelatinosa*, 35 fms, of Huntly Foot, May 1845
P. 45a — *Sargassum bacciferum* — липсва; нарисуван е само контурът на водораслото с туш.

Втората част на хербария представлява албум с размери 242×215 mm, без подвързията — 230×185 mm. Хартията му е бяла, сатинирана, с вержори и поантюзо, но без други филиграни. Подвързан е с дебел зелен картон, декориран с растителни орнаменти. В средата на първата корица и на гръбчето е нанесен надпис на английски „Irish see-weeds“ (Ирландски водорасли). Върху първия форзац е зелен екслибрис с герба на фамилията Странгфорд и е написано: „Presented to Vulko (Ivan) Shopoff by Viscountess Strangford, 1883“ (Подарък на Вълко (Иван) Шопов от виконтеса Странгфорд, 1883 г.). Листове 1—3а и 4—5 от втората част са празни, а на л. 3б сред венец от преплетени водорасли са нанесени следните стихове:

Call us not weeds, we are flowers of the Sea,
For lovely and bright and gay tinted are we,
And quite independent of sun's fire or showers —
Then call us not weeds! We are ocean's bright flowers,
Not nursed like the plants of a summer parterre,
Where gales are but sighs of an evening air,
Our exquisite, fragile and delicate forms
Are nursed by the Ocean and rocked by the Storms.

Превод:

Бурени не ни наричайте, ний сме морските цветя,
защото сме прекрасни, ярки и чудно оцветени,
съвсем независими от слънчевия пек или дъждовете —

затуй бурени не ни наричайте! Ний сме ярките цвята на океана,
 неотгледани като растенията на летните градини,
 където вихрите са само въздишки на вечерния ефир;
 нашите изящни, крехки и нежни форми
 са отгледани от океана и са люляни от бурите.

- P. 6 — *Halydris siliquosa*
 P. 7 — *Fucus vesiculosus*
 P. 8 — *Fucus ceranoides*
 P. 9 — *Fucus serratus*
 P. 10 — *Fucus nodosus*
 P. 11 — *Fucus canaliculatus*
 P. 12 — *Laminaria*
 P. 13 — *Laminaria phyllitis*
 P. 14 — *Laminaria saccharina*
 P. 15 — *Desmarestia ligulata*
 P. 16 — *Desmarestia aculeata*
 P. 17 — *Dictyota dichotoma*
 P. 18 — *Asperococcus*
 P. 19 — *Cladostephus verticillatus*
 P. 20 — *Sphacelaria cirrhosa*
 P. 21 — *Ectocarpus littoralis*
 P. 22 — *Iridea edulis*
 P. 23 — *Furcellaria fastigiata*
 P. 24 — *Rhodomenia (Rhodomela) lacinata*
 P. 25 — *Rhodomenia palmata*
 P. 26 — *Gigartina purpurascens*
 P. 27 — *Gigartina plicata*
 P. 28 — *Chondrus mamillosus*
 P. 29 — *Chondrus gispus (crispus)*
 P. 30 — *Chondrus membranaceous*
 P. 31 — *Phyllophora rubens*
 P. 32 — *Ptilota plumosa*
 P. 33 — *Ptilota capillaris*
 P. 34 — *Ceramium*
 P. 35 — *Ceramium*
 P. 36 — *Griffithsia equisetifolia*
 P. 37 — *Callithamnion*
 P. 38 — *Dasya coccinea*
 P. 39 — *Conferva rupestris*
 P. 40 — *Conferva laetevirens. Conferva nucialis*
 P. 41 — *Conferva*
 P. 42 — *Porphyra laciniata*
 P. 43 — *Plocamium coccineum*
 P. 44 — *Plocamium coccineum*
 P. 45 — *D⁰ (ditto)*
 P. 45 — *D⁰*
 P. 47 — *Delefseria (Delesseria) sanguinea*
 P. 48 — *Delefseria sanguinea*
 P. 49 — *Delefseria sinuosa*
 P. 50 — *Delefseria alata*
 P. 51 — *Nitophyllum laceratum*
 P. 52 — *Laurencia obtusa*

- P. 53 — *Laurencia pinnatifida*
 P. 54 — *Chylocladia*
 P. 55 — *Odonthalia dentata*
 P. 56 — *Rhodomela*
 P. 57 — *Polysiphonia nigrescens*
 P. 58 — *Polysiphonia fastigiata*
 P. 59 — *Polysiphonia elongella (elongata)*
 P. 60 — *Polysiphonia urceolata*
 P. 61 — *Polysiphonia bysoides (bysoides)*
 P. 62 — *Bryopsis*
 P. 63 — *Ulva latissima (latissima)*
 P. 64 — *Ulva lactuca*
 P. 65 — *Enteromorpha*
 P. 66 — *Enteromorpha compressa (compressa)*
 P. 67 — *Corallina officinalis*
 P. 68 — D⁰
 P. 69 — *Thoa hallecina*
 P. 70 — *Sertularia cupressena (cupressena)*
 P. 71 — липсва
 P. 72 — *Sertularia operculata*
 P. 73 — *Laomedea dichotoma*
 P. 74 — *Elastra (Elachista) foliacea*
 P. 75 — *Jania rubens*
 P. 76 — *Sertularia abeitina*
 P. 77 — *Plumularia (Plumaria) falcata*

Хербарият на лейди Емили Странгофорд е ценен не само като свидетелство за широките интереси на една личност с големи заслуги към България, но и като източник за видовото разнообразие на морската флора в крайбрежието на Северна Шотландия и Ирландия преди столетие и половина. Съществуват някои разлики между видовия състав на колекцията и установения при съвременното проучване на Wilkison (1975) в района на островите Оркни. Възможно е те да са резултат от по-нови таксономични решения, както да се дължат и на антропогенни промени, довели до изчезването на отделни видове. Този ценен хербарий следва да заеме място в Националния природонаучен музей.

ЛИТЕРАТУРА

- Стефанов, П. 1984. Лейди Емили Странгофорд в Карлово. — Тракия, 3, 86—91.
 Friendly, A. 1977. Beaufort of the Admiralty. The life of Sir Francis Beaufort 1774—1857. London.
 Wilkison, M. 1975. The marine algae of Orkney. — Brit. phycolog. journ., 10, 387—397.

Постъпила на 23. IX. 1991 г.

Адрес на автора:

Павел Стефанов Георгиев
 ул. „Розова долина“ 15,
 кв. Николово 1, общ. Русе 7057.

A LITTLE KNOWN HERBARIUM OF LADY EMILY STRANGFORD

PAVEL STEFANOV

(S u m m a r y)

A two volume herbarium, which belonged to the eminent philanthropist Lady Emily Strangford (1826-1887), is kept at the Ivan Vazov National Library in Plovdiv. Lady Emily Strangford is the daughter of Rear-admiral Sir Francis Beaufort (1774-1857), the famous navigator, geographer and oceanographer. The herbarium contains sea-weeds, collected along the shores of the Orkney Islands (North Scotland) and Ireland in 1843-1845. Certain differences occur in the species composition between the collection and contemporary studies of the Orkney Islands.